

BJÖRKNÄS- VÄRMDÖVÄGEN

Förenklad antikvarisk förundersökning

Planenheten Nacka genom kommunantikvarie Maria Legars

2020-03-16

Områdets avgränsning och förundersökningens syfte

Det antikvariska utredningsområdet är detsamma som planområdet, men för att sätta området i sitt kulturhistoriska sammanhang görs i texten vissa utblickar mot angränsande miljöer. Den antikvariska förundersökningen är utförd i förenklad form och syftar till att endast ringa in de antikvariska aspekterna, utan att uttömmande redogöra för enstaka fastigheters historia eller detaljer.

Planområdet; Björknäs/ Värmdövägen.

Kort historik över området

På 1870-talet, när ångbåtstrafiken runt Stockholm hade kommit i gång på allvar, blev området kring Skurusundet tillgängligt som fritidsområde. Längs stränderna uppfördes påkostade sommarvillor i tidens snickarglädjestil. Mot slutet av 1800-talet började villor uppföras även för permanentboende.

Området kring Värmdövägen och Skurubron hörde till Stora Björknäs gård som från 1560-talet ägdes av Boo gård. Efter det att gården på 1820-talet såldes på exekutiv auktion blev ägarbytena många under de följande decennierna och på 1870-talet började avstyckningen av villatomter. Utvecklingen i Björknäs liknar den i andra delar av Nacka där villabebyggelsen expanderar kraftigt vid samma tid.

Kring sekelskiftet 1900 började avstyckningen av villatomter i de centrala delarna av Björknäs. 1906 bildades ett järnvägsbolag med syfte att anlägga en järnväg från Storängen till Värmdö över Skurusundet. Det fanns också planer på större industrietableringar, Rörstrand köpte t ex ett markområde vid Skurusundet för bygge av en ny porslinsfabrik. Varken järnvägen eller

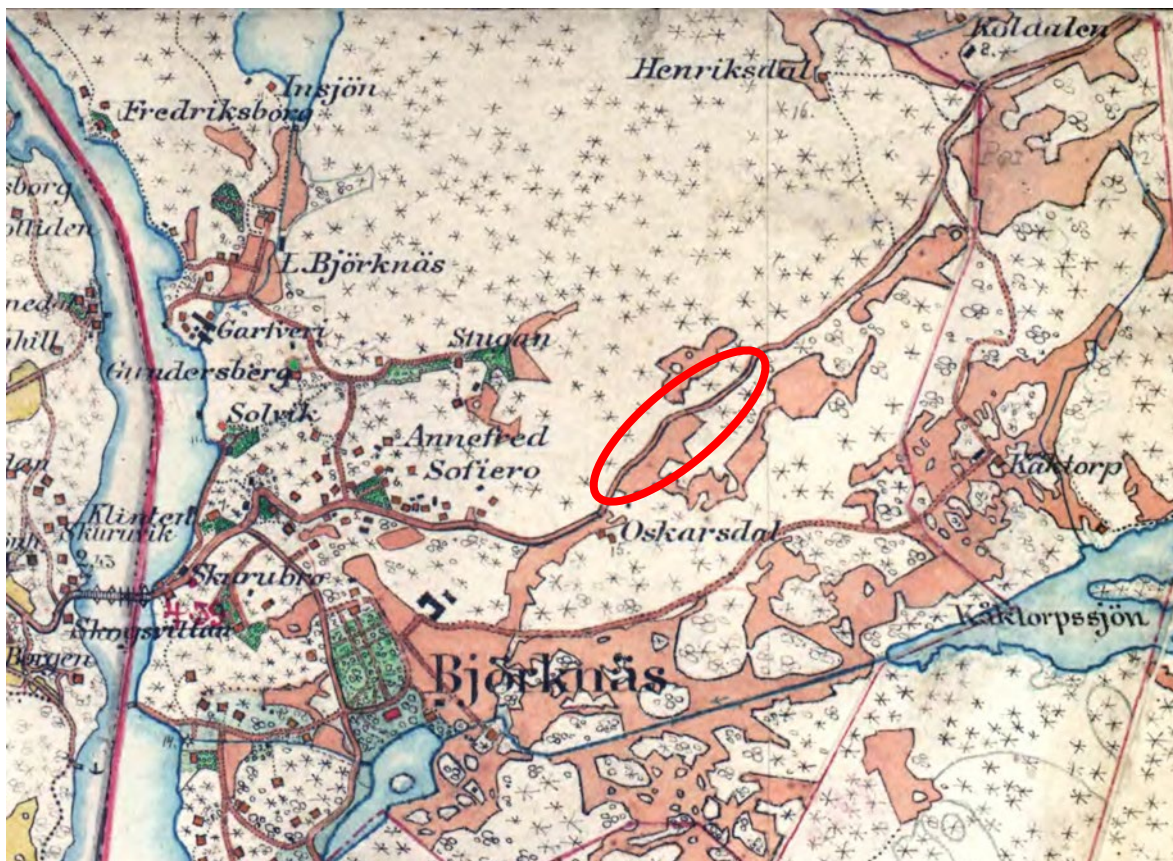
industriplanerna blev verklighet, men avstyckningarna tog fart i deras spår. Flera av de nya Björknäsborna var hantverkare eller småföretagare som både ritade och byggde villorna själva. Den centrala delen av Björknäs saknade byggnadsplan vilket redan tidigt resulterade i en varierad bebyggelsestruktur.

Efter invigningen av Skurubron 1915 förbättrades kommunikationerna avsevärt och 1920 startade busstrafiken till Stockholm. Så småningom utökades trafiken även till Boo och firman ombildades till Trafikbolaget Stockholm - Björknäs, vanligen kallat Björknäsbolaget. År 1925 inköptes Björknäs gård, som lagt ner lantbruket. Ladugården omvandlades till garage och stallet byggdes om till verkstad.

Björknäs utvecklades till Boo kommuns kommersiella centrum med flera affärer, restauranger, kaféer, biograf mm. Skurubron uppfördes några hundra meter söder om den flottbro som utgjorde den tidigare broförbindelsen. I och med detta fick Värmdövägen en ny sträckning genom Björknäs.

År 1925 inköptes Björknäs gård, som lagt ner lantbruket. Ladugården omvandlades till garage och stallet byggdes om till verkstad. Anläggningen ses i bildens mitt. Foto 1937

Den centrala delen av Björknäs vid sekelskiftet 1900, strax innan villabebyggelsen tog fart. Kartan visar även Värmdövägens gamla sträckning innan Skurubron byggdes. Det ungefärliga läget för utredningsområdet markerat med rött. Källa: Häradsekonomiska kartan 1901-06.

Boo kommun fick en byggnadsnämnd först på 1930-talet. Det saknas därför bygglovsritningar eller bygghandlingar för flertalet av bebyggelsen i området. I Boo kommuns arkiv finns dock uppgifter som tyder på att den nuvarande huvudbyggnaden uppfördes 1924.

Platsanalys

Det aktuella landskapet präglas av Värmdövägen med dess livliga trafik. Bebyggelsestrukturen är varierad, vilket delvis beror på att området har saknat byggnadsplan, dels på vägens omdragning påverkat bebyggelseutvecklingen. Söder om Värmdövägen är skalan och tomtstrukturen enhetlig och bebyggelsen består av villor från sekelskiftet 1900 och framåt som står på lummiga trädgårdstomter. Längst i sydväst står Björknäs kapell som är samtida med de äldsta villorna.

Norr om vägen är stadsbilden mer splittrad. Här etablerades redan tidigt flera kommersiella verksamheter och området har sedan successivt kompletterats med villor samt affärs- och flerbostadshus med varierade utformning, volym och arkitektoniska kvaliteter. Samtidigt står några av de mest karaktärsfulla villorna på denna den norra sidan av vägen.

I samband med utveckling av området är det viktigt att ta hänsyn till bebyggelsestrukturen i hela närområdet och låta den södra sidan av Värmdövägen behålla sin lummiga villaområdeskaraktär.

Utvalda fastigheter utmed Värmdövägens norra del och som bevarar höga kulturmiljövärden och rik grönstruktur, bevaras i syfte att berika områdets upplevelsevärden och historiska djup.

Gamla Värmdövägen

Inom aktuellt planområde finns en milstolpe. Milstolpar är vägmärken som använts för att motverka oenighet om väglängder och betalning vid forna tiders skjutsningar. De första milstolparna började sättas upp längs de allmänna landsvägarna efter 1649 års skjuts- och gästgiveriförordning.

De tre milstolpar som finns i Boo utefter den tidigare Värmdövägen dvs vägen till Värmdö kyrka är uppsatta år 1777 under Gustaf III regeringstid och visar avståndet från Stockholms slott. Milstolpar är skyddade enligt fornminneslagen.

Milstolpe. Skyddad enligt fornminneslagen.

Kulturhistorisk värdering	Särskilt värdefull byggnad (8:13)	Björknäs 1:239
Motivering	<p>Ett välbevarat flerfamiljshus från 1900-talets mitt. Byggnaden är ett typiskt exempel på folkhemsarkitekturen, och har ett arkitekturhistoriskt värde</p> <p>Byggnaden har på ett för dåtiden typiskt sätt placerats indraget från vägen. Den naturliga vegetationen och terrängen med berg i dagen har bevarats mot gaturummet och utgör värdefulla landskapselement som bidrar till områdets karaktär.</p>	
Tidstypiskhet	Hög	Viktig för landskapsbilden Ja

Beskrivning	Byggnadsår 1949
Värdebärande karaktärsdrag	Byggnadens form, fasadmateriäl med grov puts och markerade fönster. Balkonger och entrédörrar.

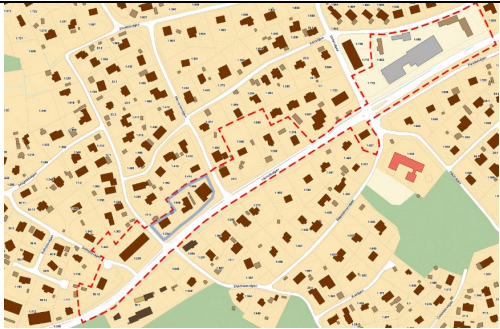
Övrigt	Basfakta
	<p>Fastighet Adress Arkitekt Byggnadsår: 1949</p>

Kulturhistorisk värdering	Visst kulturhistoriskt värde		Björknäs 1:234
Motivering	Tidstypisk tegelvilla från 1900-talets mitt. Exempel på dåtidens mer vardagliga arkitektur.		
Tidstypiskhet	Hög	Viktig för landskapsbilden	Nej

Beskrivning	Byggnadsår 1960-tal (1961?)
Värdebärande karaktärsdrag	Gult tegel, fönsterutformning

Övrigt	Basfakta
	Fastighet: Björknäs 1:234 Adress Arkitekt Byggnadsår: 1961?

Kulturhistorisk värdering	Värdefull byggnad (8:17)	Björknäs 1:360
Motivering	Den centrala delen av Björknäs saknade byggnadsplan vilket redan tidigt resulterade i en varierad bebyggelsestruktur. Byggnaden vittnar om den lite enklare, vardagligare arkitektur som uppfördes av Björknäsborna- ofta hantverkare eller småföretagare som både ritade och byggde villorna själva.	
Tidstypiskhet	Hög	Viktig för stads- och landskapsbilden Ja

Beskrivning	Sekundärt betongtegeltak och vissa fasadändringar
Värdebärande karaktärsdrag	Volymen, småskaligheten, fönsteröppningar; symmetri. Fasadpanel

Övrigt	Basfakta
	Fastighet Adress Arkitekt Byggnadsår: Okänt. Troligtvis 1900-talets början

Kulturhistorisk värdering	Hus 1 Särskilt värdefull byggnad (8:13) Hus 2 Särskilt värdefull byggnad (8:13)	Björknäs 1:376
Motivering	Den centrala delen av Björknäs saknade byggnadsplan vilket redan tidigt resulterade i en varierad bebyggelsestruktur. Byggnaden vittnar om den lite enklare, vardagligare arkitektur som uppfördes av Björknäsborna- ofta hantverkare eller småföretagare som både ritade och byggde villorna själva. I synnerhet byggnad två skulle kunna vara exempel på ett hemmabygge.	
Tidstypiskhet	Hög	Viktig för stads- och landskapsbilden Ja

Beskrivning	Byggnadsår troligtvis 1920-tal	
Värdebärande karaktärsdrag	<p>Hus 1: Tydligt 20-tals klassicistiska drag; Byggnadens form, brutna tak, stående panel och snickerier. Sexluftsfönster samt lunettfönster. Entréparti,</p> <p>Hus 2: Okonventionell byggnadsvolym som är lite mer ovanlig i sitt slag. En blandning av 1920-talets karaktärsdrag och det mer funktionalistiska formspråket. Byggnadens form, med takutformning, fasadpanel, fönsterbågar och utvändig trappa</p>	

Övrigt		Basfakta
		Fastighet Adress: Värmdövägen 649 Arkitekt Byggnadsår: Okänt. Troligtvis kring 1920- tal.

Byggnad 1;

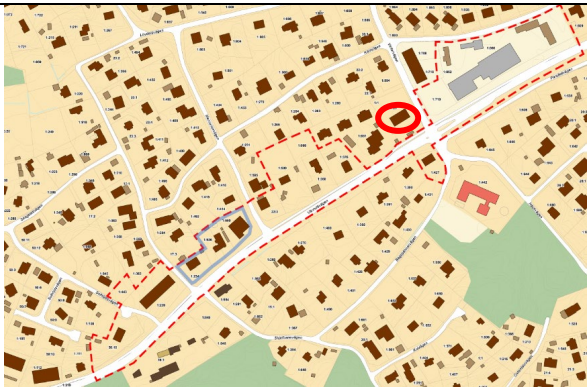

Byggnad 2

Kulturhistorisk värdering	Värdefull byggnad (8:17)	Björknäs 1:720	
Motivering			
Tidstypiskhet	Hög	Viktig för stads- och landskapsbilden	Ja

Beskrivning	Tidstypisk byggnad, dock delvis förvanskad av fönsterbyte. Utgör en del i ett mindre lokalt centrum. Arkitekturhistoriskt värde
Värdebärande karaktärsdrag	Byggnadens form, putsade fasader, balkongfronter med korrugerad plåt. Dörromfattningar av tegel. Grovputsad nedre del. Sadeltak med tegeltäckning.

Övrigt	Basfakta
	Fastighet Adress Arkitekt Byggnadsår: 1947

Kulturhistorisk värdering	Värdefull byggnad (8:17)	Björknäs 1:708,1:718
Motivering		
Tidstypiskhet	ja	Viktig för stads- och landskapsbilden
		Ja

Beskrivning	Byggnadsår 1950, ombyggnad år 2000.
Värdebärande karaktärsdrag	Byggnadens form, fönsterindelning, balkongfronter, pustade fasader

Övrigt	Basfakta
	Fastighet Adress Arkitekt Byggnadsår: 1950

Kulturhistorisk värdering	Särskilt värdefull byggnad (8:13)	Björknäs 1:860
Motivering	Modernistisk kontorsbyggnad med tydlig horisontell uppbyggnad. Byggnadens arkitektur karaktäriseras framförallt av den kraftiga takfoten (eller fasadens övre del) av plåtkassetter i olika nyanser.	
Tidstypiskhet	Hög	Viktig för stads- och landskapsbilden
		Viss

Beskrivning	Byggnadsår 1977. Boo Energi
Värdebärande karaktärsdrag	Byggnadens horisontella uppbyggnad. Fasadens övre kompakta övre del/ takfot av plåtkassetter i olika nyanser- i kontrast till en mer transparent bottenvåning mer vertikalt stående fönster. Tidstypisk armatur på innergården.

Historik	Boo energi
-----------------	------------

Övrigt	Basfakta
	Fastighet Adress Arkitekt Byggnadsår: 1977

